

وقفنامه آب نه روز سه روزه

خوانسار و گلپایگان

حمید رضا میرمحمدی

چکیده:

شهرستان‌های خوانسار و گلپایگان در استان اصفهان از جمله شهرستان‌های با سابقه تاریخی، فرهنگی و مذهبی طولانی می‌باشند. این شهرستان‌ها به سبب مجاورت با یکدیگر و ارتباط بسیار تاریخی، فرهنگی و اقتصادی از دیرباز تا کنون دارای اشتراکات بسیار بوده‌اند. از جمله عوامل طبیعی موثر بر این ارتباطات، جریان آب رودخانه خوانسار و هرزآب چشمه‌ها و قنوت آن به سمت گلپایگان است که مورد استفاده زارعان روستاهای نیوان نار و سوق و حسن آباد قرار می‌گرفته است. وقفنامه‌ای که بازخوانی آن در این نوشتار می‌آید مربوط به وقف آب رودخانه و هرزآب قنوت و چشمه‌های خوانسار است که در روستاهای گلپایگان مورد استفاده بوده است.

کلیدواژه‌ها:

خوانسار، گلپایگان، رودخانه خوانسار، وقفنامه، روستای نیوان، محمد باقر خان سهام، حسن خان سهام.

مقدمه

شهرستان‌های خوانسار و گلپایگان از جمله نواحی کهن و باسابقه در استان اصفهان می‌باشند که علاوه بر وجوه مشترک تاریخی و مذهبی، از جهات بسیاری با یکدیگر مشترکات فراوان دارند. واقع شدن خوانسار در دامنه رشته کوه‌های داخلی زاگرس و جریان رودخانه، چشمه‌ها و قنوات متعدد در این شهر و شیب عمومی زمین موجب هدایت جریان آب‌ها به سمت گلپایگان گردیده و به طبع آن بخشی از آب مورد نیاز برخی از روستاهای گلپایگان همچون: امیریه، وانشان، نیوان و حسن‌آباد مستقیم یا غیرمستقیم از آب رودخانه خوانسار تأمین و عبور آن در مجاور قنوات، موجب تقویت سفره‌های زیرزمینی آنها گردیده است. همین امر موجب گردیده است تا در سال‌های پرآبی بهره‌برداری از آب رودخانه خوانسار که بخشی از آب آن از هرزآب چشمه‌ها و قنوات است به مصرف کشاورزان منطقه عسقلان (ارسواران) می‌رسیده و پس

از تخریب آن به مصرف کشاورزان روستاهای «نیوان» و «حسن‌آباد» می‌رسیده است. مالکیت اراضی این آبادی‌ها عمدتاً متعلق به خوانین خوانسار بوده است. بهره‌برداری از آب رودخانه خوانسار در روستای نیوان طبق اصول و مقررات خاصی صورت می‌گرفته که به بررسی آن می‌پردازیم.

آب نیوان (نیوان نار و نیوان سوق)

روستای نیوان در ۵۰/۱۲ طول شرقی و ۳۳/۲۸ عرض شمالی و ۱۸۱۰ متر ارتفاع از سطح دریا در منطقه‌ای دشتی واقع است. نیوان در ۱۱ کیلومتری شرق شهر گلپایگان و ۵ کیلومتری شهرگوگد واقع شده است.^۱ حدود سال‌های ۱۲۴۰ هـ.ق آب رودخانه خوانسار کاهش یافته و در نتیجه حبابه روستای نیوان نقصان یافته و نتایج ناشی از کم‌آبی، سکنه را با مشکل روبرو ساخت. سکنه نیوان چاره را در آن دیدند که از حکمرانان بزرگ منطقه استمداد جویند. افراد بانفوذ منطقه در آن زمان، خسرو خان و حسن

تهیه می کردند. ۳ دانگی که آبش زیر نظر خسرو خان تهیه می گردید، به نام نیوان نار و ۳ دانگ دیگر که آبش زیر نظر خان بابا خان تأمین می شد، نیوان سوق نام گرفت. در آن زمان، تمامی وسعت روستای نیوان را ۹۶ شعیر محاسبه می کردند که ۴۸ شعیر زیر نفوذ بابا خان و ۴۸ شعیر زیر نفوذ حسن خان و خسرو خان قرار گرفت که این دو شخص، هرکدام ۲۴ شعیر را تیول خود می دانستند و هرکدام در قلمرو خود یک سوم از کل محصول زیر نفوذ خود را سهم می گرفتند و در مقابل از روستا و آبرسانی به آن جا حمایت می کردند. این تیول در خانواده نامبردگان موروثی بود و گاهی ورثه آنها به خرید و فروش تیول خود می پرداختند تا این که قبل از اصلاحات ارضی، ۴۸ شعیر ملک نیوان نار دارای شش نفر خرده مالک بود.

مدارگردش آب نیوان از رودخانه خوانسار بر اساس شش شبانه روز یکبار شکل گرفته بود. به این ترتیب که آب رودخانه روزها سهم خوانسار و شبها سهم نیوان بود. در هر مدار

خان خوانساری بودند که با یکدیگر متفق شدند و همچنین خان بابا خان که در منطقه شهرت و نفوذ داشت. در آن زمان روستای نیوان نار و نیوان سوق روستای واحدی را تشکیل می دادند که به نام نیوان مشهور بود. ساکنان نیوان با مراجعه به حاکمان وقت منطقه وشکایت از نقصانی که در آب زراعی آنها رخ داده بود تقاضای دخالت در امر تأمین آب زراعی را نمودند و با دخالت ایشان مقرر شد آب مورد نیاز اهالی از رودخانه خوانسار تأمین و بدین جهت «میرآبی»^۲ انتخاب و به حفاظت و نگهداری در طول مجرای رودخانه گمارده شوند. به این ترتیب، ۳ دانگ ده نیوان زیر نفوذ خسرو خان قرار گرفت و آب مورد نیاز سکنه را او تهیه می کرد و ۳ دانگ دیگر زیر نفوذ بابا خان خوانساری قرار گرفت و توافق بدین صورت انجام گرفت که فراوده های زراعی ده را ۳ کوت (سه تقسیم) کنند که دو تقسیم به زارعان سهم بر تعلق می گرفت و یک تقسیم به کسانی متعلق می شد که آب لازم را

گردش از شش شبی که سهم نیوان بود، ۴ شب سهم نیوان نار و ۲ شب سهم نیوان سوق می‌گردید. نظام عرفی این مدار گردش در طول سال بدین گونه بود: از اول فروردین تا اول تیر ماه به مدت ۳ ماه روزها به مدت ۱۲ ساعت سهم آبیاری خوانسار و شب‌ها به مدت ۱۲ ساعت سهم نیوان بود. از اول تیر تا اول مهر ماه به مدت ۳ ماه در هر مدار گردش ۱۲ شبانه روز، ۹ شبانه روز سهم خوانسار و ۳ شبانه روز سهم نیوان خواهد بود که ۳ شبانه روز سهم نیوان به نسبت دو سوم و یک سوم بین نیوان نار و نیوان سوق تقسیم می‌گردید. از اول مهر تا آخر اسفند، آب مذکور روزها به خوانسار تعلق داشته و شب‌ها به نیوان که باز به نسبت دو سهم نیوان نار و یک سهم نیوان سوق بین خود تقسیم می‌کردند.^۳

محمد باقر خان و حسن خان

واقف

محمد باقر و حسن خان سهام، فرزندان آقا اسدالله خوانساری^۴ بودند که ۳ دانگ روستای نیوان را مالک

بودند و تعدادی افراد مسلح و تفنگدار پیاده و سواره نظام داشتند. حسن خان روستای حسن آباد گلپایگان را نیز مالک بوده است. محمد باقر آثار اخیری را در خوانسار از خود به یادگار گذارده به‌ویژه مسجد بزرگ آقا اسدالله (پدر خویش) را تکمیل و موقوفاتی بر آن مقرر کرد و در اواخر عمر در تهران زندگی می‌نمود. حسن خان عمدتاً در قلعه حسن آباد و در جنوب گلپایگان و در شهر خوانسار زندگی می‌نمود. قلعه حسن آباد در جنوب گلپایگان، بین گلپایگان و روستای وانشان واقع بود و در ایام زندیه بنا گردیده، توسط حسن خان تعمیر و بعد از مالکیت وی بر روستا نام قلعه و روستا به نام ایشان نام گذاری گردیده و ایامی از عمر خویش را در آن سپری نموده است. وی داماد ثقه الاسلام میرزا محمد مهدی شهیدی خوانساری است که از علمای معروف و از تحصیلکردگان نجف بود و در اغتشاشات محلی به‌دار آویخته شد. پس از وفات آقا اسدالله خوانساری، قدرت فرزندان ایشان کاهش یافته و طی یک دوره درگیری

این کتاب مستطاب مبتنی بر خیر و ثواب آنست که چون مجری المیاء عیون و انهار قصبچه خوانسار سوی نهر کولان^۵ و نهر لای^۶ در بیست و چهار ساعت لیل و نهار در فصل پاییز و بهار شب‌های آن اختصاص داشت به مالکین قریتین موسومین به «نیوان سوق» و «نیوان نار» و روزهای آن مختص اهالی خوانسار بود و در فصل تابستان نه شبانه روز در تصرف مالکین قصبچه مزبوره و سه شبانه روز در تصرف اهالی قریتین مرقومین بود و تمامت مجری المیاء مزبور که اهالی قریتین مرقومین مالک و متصرف بودند من قدیم الزمان الی الآن بدین نوع بود که در سال‌هایی که آب عیون و انهار خوانسار وافر بود. بحدی که شب‌های بهار را که جاری می‌نمودند به محل زراعت قریتین مرقومین می‌رسید و قدر معین را زراعات آنها شرب می‌شد مستحق بودند که در باقی سال آب را جاری می‌نمایند و در سال قله ماء^۷ به نوعی که هرگاه آب انهار منشعب از عیون خوانسار را جاری می‌نمودند،

بین حسن خان و خوانین گلپایگان بر اثر مسائل مالکیت املاک و مزارع و تقسیم آب و کاهش قدرت نفوذ ایشان در منطقه، ناچار مقدار آب و املاکی را که در حسن آباد و نیوان از آب رودخانه خوانسار مالک بود را وقف نموده و از تصرف آن توسط خوانین گلپایگان جلوگیری به عمل آورد. البته استفاده از جریان آب رودخانه و هرزآب‌های منطقه خوانسار تا حدود سال‌های دهه ۵۰ همچنان ادامه داشت و امروزه نیز در سال‌های پرآبی هرزآب‌های منطقه خوانسار به سمت روستاهای وانشان، حسن آباد و روستاهای نیوان نار و نیوان سوق در جریان است و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

متن وقفنامه

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الواقف على الضمائر
والمطلع على السرائر والصلوة والسلام
على خيره خلقه محمد وآله ذوی
المنائب و المفآخر.
باعث بر تحریر و سبب از تسطیر

سوای نهر کولان و نهر لا را در یک شب از بهار به محل زراعت قریتین مرقومین نمی‌رسید مستحق نبودند بر جاری نمودن میاء مرقومه چنانچه کیفیت آن مشروحا در کتابچه معتبری که مختوم است به خاتم علماء خوانسار و گلپایگان و سائر علماء معروف ایران مرقوم بود پس بنا علیه در سال‌های وفور آب عیون خوانسار نصف مجموع مجری المیاء انهار و در فصل پاییز و بهار سوای نهرین مزبور من مختص قریتین و در فصل تابستان ربع آن در تصرف مالکین قریتین مزبورین بود به تفصیلی که مذکورست و ثلث تمامی آبی که حق اهالی قریتین مزبورین بود مختص مالکین نیوان کوچک و دو ثلث دیگر آب مزبور اختصاص دارد به مالکین قریه نیوان بزرگ و سه دانگ از شش دانگ از نیوا بزرگ ملک طلق و حق صادق عالیجاهان رفیع جایگاهان محمد باقر خان وحسن خان خلقان مرحمتآب رضوان تراب آقا اسدالله خوانساری الاصل والمسکن بود و سه دانگ مشاع نیوان بزرگ مال

ورثه مرحوم خان بابا خان خوانساری بود. پس بناء علیه ثلث تمامی آبی که اهالی قریتین مزبورین متصرف بودند از عیون و انهار خوانسار مختص بود به عالیجنابان معزی الیها لهذا حاضر شدند عالیجاه محمد باقر خان معزی الیه در محضر شرع مطاع لازم الاتباع در دارالخلافه تهران در حالیکه جمیع اقرار شرعیه و معاملات ملیه اسلامی از او معتبر و معول علیها بود بدون اکراه و اجبار، بل بالطوع و الرغبة و الاختیار و طلباً لمرضات الله الملك الجبار اصالةً از جانب خود و به وکالت تامه محقق از جانب اخ ابوین خود عالیجاه محمد حسن خان مغظم و وقف مؤید شرعی حبس مخلد ملی دائمی نمودند همگی و تمامی آنچه را مالک و متصرف بودند از مجری المیاء مزبور که عبارت است از یک ثلث مشاع مجری المیاء مرقومه که اهالی قریتین مزبوره نیز متصرف بودند بر اهالی و مالکین املاکات قصبچه خوانسار که واقعه است تحت انهار مفصله ذیل و بر عوامی که سکنی دارند در محله عوام قریه بیدهند^۸ من

و بمصنون آیه وافى الهدایه «الذین ینفقون اموالهم باللیل والنهار سراً وعلانیه فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف علیهم ولاهم یحزنون»^{۱۲}. و به مضمون حدیث صدر مشحون مروی از جناب مستطاب امام به حق ناطق ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق علیه السلام خبر ما یخلفه الرجل بعده ثلاثه: ولدٌ بار یتستغفر له وسنةٌ خیری یقتدی به فیها وصدقة تجری من بعده^{۱۳}. و به مفاد خبری منقول از آن امام دین پرور علیه السلام العلی الاکبر که: یتبع الرجل بعد موته ثلث خصال: صدقة آجراها فی حیاته فهی تجری بعد موته و سنة هدی سنّها فهی یعمل بها بعد موته او ولدٌ صالح یدعو له^{۱۴}. و بمدلول الخبر المروی فی «الوسائل» عن صفوان بن یحیی عن معویه بن عمار قال قلت لابی عبدالله علیه السلام: ما یلحق الرجل بعد موته؟ فقال علیه السلام سنه سنّها یعمل بما بعد موته فیکون له مثل أجر من یعمل بها من غیر أن یتقص من أجورهم شیء و الصدقة الجاریه تجری من بعده والولد الطیب یدعو لوالدیه

قراء قصیجه خوانسار بدین تفصیل که نه ۹ عشر آن را وقف نمودند بر اهالی و مالکین املاک واقعه تحت انهار مفصله و یک عشر آن را وقف نمود بر عوام سکنه قریه بیدهند خوانسار مادام الیل و النهار که املاک و باغ های خود اسقی و شرب نمایند.

نهر کرکخان نهر کرچ نهر لای نهر افیانچه نهر زر آغوش نهر درمنان نهر کولان نهر نقویانه نهر ارسور نهر یسارج^۹

جمیع معزی الیهم بدون ظلم و تعدی و اجبار بل بالعدل و القسط و السویه و الاختیار و ثواب آن را نثار نمودند بر ارواح مطهر مقدسه ائمه اطهار علیهم صلوات الله الملك الغفار. امید از خداوند بیجون اینکه در یوم «لاینفع مال ولا بنون»^{۱۰} اجر واقفین را دوچندان عنایت فرماید کما وعدالله سبحانه تعالی و تقدس فی محکم کتابه (مثل) الذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله کمثل حبه انبتت سبع سنابل فی کُلّ سنبله مائه حبه والله یضاعف لمن یشاء والله واسع علیم^{۱۱}.

بعد موتهما و یحج و يتصدق و یعنق
 عنهما و یصلی و یصوم عنهما. فقلت:
 أشركهما فی حجتی؟ قال: نعم^{۱۵}. بعد
 از اینکه دست از خوان زندگی شوید
 و ترک اقامت این سراج فانی گوید
 فیض و ثواب آن به او واصل و روح
 و ریحان از جنات نعیم برکات آن بدو
 متواصل گردد.

نمرد آنکه ماند پس از وی بجای
 پل و مسجد و خان و مهمانسرای
 امید که این عمل شایسته بمفاد
 کریمه «ان الله لا یضیع اجر المحسنین»^{۱۶}
 مقبول حضرت باری تعالی شده واقفین
 معزی الیها بمصدق کریمه «من عمل
 صالحا فلنفسه»^{۱۷} از ثواب آن بهره مند
 و به اجر و جزای اخروی خرسند
 کردند بالنبی و آلّه الامجاد صلوات الله
 و سلام اجمعین و حق تولیت و نظارت
 عین موقوفه مسطوره را قرار دادند از
 برای حقیر راقم الحروف اقل الطلاب
 و المحصلین احمد بن جناب مرحمتآب
 العالم العامل الآخوند ملاعلی بن جناب
 رضوان تراب العالم الكامل الفاضل
 العامل الآخوند ملا محمد صائب^{۱۸}

خوانساری عاملهم الله به لطفه الخفی
 و الجلی و بعد باولاد ارشد ذکور حقیر
 نسلا بعد نسل و بطنا بعد بطن و بعد
 از انقراض العیاذ بالله یا عدم صلاحیت
 اولاد ایشان با علم علمای قصبچه
 مزبوره بوده. وقفاً صحیحاً شرعياً بحیث
 لاتباع ولا ترهن ولا توهب «فمن بدله بعد
 ما سمعه فانما اثمه علی الذین یبدلونه»^{۱۹}
 و پس از اجرای صیغه صحیحه
 شرعیه وقف عالی جاه محمد باقرخان
 واقف اصیل و وکیل تخلیه ید نمودند
 اصاله و وکاله عن موکله المعزی الیه
 و بتصرف موقوف الیه و متولی مرقوم
 درآمد وکل ذالک وقع الاشهاد والله
 تعالی رئوف بالعباد وکان وقوع ذالک
 فی یوم السادس من شهر محرم الحرام
 سنه سبع سبعین و ماتین بعد الف ۱۲۷۷.
 حواشی عقد الوقف الجامع بجمیع
 شرایط الصحه واللزوم من جانب رفیع
 آثار محمد باقر خان بالاصاله و بدعوی
 لوکاله من محمد حسن خان وثبت
 امضاء بالنیه العادله بل اشباع ولا شک
 ولاریب فیه حرره فی سنه ۱۲۸۲.
 اثنین وثمانین بعد الف و ماتین من

بتمام مارقم فيه بالقبض والاقباض
لاشك ولاريب فيه وحرره الحقير
فى شهر محرم الحرام ۱۲۷۷ محمود
الرضوى^{۲۳}.

اقرا للعاليجهان المعظم اليها بتمام
مارقم فيه محمد ابن على
قد وقعت الامر كما رقم لدى وحرره
الراجى محمد صادق الحسينى^{۲۴}

اقرا بما فيه وحرره اقل العباد
محمد باقر بن مرحمتآب حاج ملاعلى -
يا باقرالعلوم

انا من الحاضرين فى مجلس وقوع
الوقف المزبور فيه على النهج المرقوم
فيه وحرره ابوالقاسم بن محمد صادق
الحسينى

اقرا بما فيه كما رقم لدى الحقير -
بنده آل محمد اسماعيل
انا من الشاهدين حرره زين العابدين
بن مهدي الحسينى

اقرا العاليجهان المعظم اليها بتمام
مارقم فيه سرور بن محمد حسن
الم ذلك الكتاب لاريب فيه^{۲۵} حرره
اقل العباد از خدای ذوالمنن توفيق
مى جوید حسن

الهجره الشريف مهر المحتاج الى
الله الغنى الاعلى - على وكفى بالله
شهيدا^{۲۰} - قد وقع تمام بما رقم فيه
من اجراء صيغه الوقف والاقباض
وقبض الشرعيين لدى الراجى غفور
به البارى احمد الخوانسارى فى يوم
۶ محرم الحرام ۱۲۷۷ مهر - ياتى من
بعده اسمه احمد^{۲۱}.

بسم الله تعالى - قد وقعت المراتب
المرقومه من الوقف والقبض والاقباض
والتوليه على التفصيل المزبور لدى
فى شهر محرم الحرام ۲۲ ۱۲۷۲ عبده
الراجى محمد على

بسم الله تعالى - قد وقع تمام ما رقم
هذه الورقه من اجراء صيغه الوقف
والتوليه والاقباض والقبض والشرعيين -
لدى الجانى محمد باقر الخوانسارى فى
يوم ۶ محرم الحرام ۱۲۷۷ العبد المذنب
محمد باقر

بسم الله خير الاسماء قد وقع تمام
مارقم لدى الاحقريده الجانيه فى
جمادى الثانيه ۱۲۹۳ عبد الراجى محمد
حسن.

هو الله تعالى شاناه انا شاهد بذلك

پی‌نوشت‌ها:

۱. فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور جمهوری اسلامی ایران، جلد ۵۹ (گلپایگان)، ص ۴۶۶.
۲. میرآب، به فرد یا افرادی اطلاق می‌شود که وظیفه آب انداختن نهرها را از محل رودخانه یا سربند عهده‌دار می‌باشند. میرآب موظف است همیشه در مسیر نهر حرکت و حفظ و حراست از طول بستر آب را زیر نظر داشته و به خاطر این کار، حقی را دریافت می‌کند.
۳. سیری در تاریخ و جغرافیای گلپایگان، نقل به اختصار، صص ۴۶-۴۸.
۴. آقا اسدالله خان خوانساری رحمته‌الله علیه از جمله بزرگان خوانسار بوده که در قبل از سال ۱۲۵۸ ه.ق، مسجد معروف به آقا اسدالله را در مرکز شهر خوانسار بنا نهاد. وی به علت کسب قدرت در منطقه و هراس فتحعلی‌شاه قاجار از وی، به دستور مستقیم شاه از دو چشم نابینا گردید. مداح، از شعرای قرن دوازدهم قطعه‌ای در این باب سروده است که یک بیتش این چنین است: بگرد کاسه چشمش فلک به خط غبار / نوشته فاعتبروا منه یا اولی الابصار
مسجد آقا اسدالله و موقوفات آن را نگارنده در فصلنامه وقف میراث جاویدان، شماره ۴۱-۴۲، سال ۱۳۸۲ منتشر نموده است.
۵. نهر کولان که به نام‌های دیگر همچون «کلو» و «کندو» نیز نامیده می‌شود، از رودخانه خوانسار منشعب و به مصرف کشاورزان ناحیه جنگاه می‌رسد. رک: جغرافیای خوانسار، جلد دوم، ص ۳۱۱.
۶. نهر لا که به نام‌های دیگر همچون نهر «جیلا» و «نغیلا» نیز نامیده می‌شود، از رودخانه خوانسار منشعب می‌شود و به مصرف کشاورزان ناحیه «جوزیچه» م رسد. رک: جغرافیای خوانسار، جلد دوم، ص ۳۰۸.
۷. قله ماء، به معنای کم‌آبی و خشکسالی است.
۸. بیدهند از جمله روستاهای کهن خوانسار است که در سمت شمال شهر مجاور رودخانه خوانسار واقع است. این روستا از دو بخش عام نشین و بخش سادات تشکیل شده است. و در سال ۱۳۶۵ به محدوده شهر پیوسته و از جمله محلات شهر خوانسار محسوب می‌گردد.
۹. انهار فوق از جمله انهار دوازده گانه جاری در داخل شهر خوانساراند که از رودخانه خوانسار منشعب و طبق رشن‌نامه‌های معتبر بین زارعین تقسیم می‌شوند.
۱۰. اشاره به آیه ۸۸ سوره شعرا دارد (روزی که هیچ مال و فرزندی سودی نمی‌دهد).
۱۱. آیه ۲۶۱ سوره بقره: مثل کسانی که اموال خود را در راه خدا انفاق می‌کنند همانند دانه‌ای است که هفت خوشه برویاند که در هر خوشه صد دانه باشد و خداوند برای هر کس که بخواهد آن را چند برابر می‌کند و خداوند گشایش‌گر داناست.
۱۲. آیه ۲۷۴ سوره بقره: کسانی که اموال خود را شب و روز، نهان و آشکار انفاق می‌کنند، پاداش آنان نزد پروردگارشان برای آنان خواهد بود و نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می‌شوند.
۱۳. بهترین چیزی که انسان برای بعد از

خودش بر جای م گذارد، سه چیز است:
۱. فرزند نیکوکار که برای او آمرزش می طلبد؛ ۲. سنت نیکی که به آن اقتدا می کنند و ۳. صدقه جاریه ای که پس از او هم ادامه یابد.
۱۴. امام صادق علیه السلام فرمودند: پس از مرگ انسان جز از ناحیه سه خصلت پاداشی به او نمی رسد: صدقه ای که در حال حیاتش جاری ساخته و پس از مرگش هم جریان می یابد؛ سنت و روش هدایتی که بنیان گذاشته و پس از مرگ هم به آن عمل می شود و فرزند شایسته ای که برای او دعا می کند.
۱۵. چه چیزی بعد از مرگ به مرد می پیوندد؟ پس جواب داد که: سلام بر او باد سنتی که بعد از مرگ او به آن عمل شود. پس برای آن مثل اجر کسی است که به آن سنت عمل کرده است. بدون این که از اجر آنها کم شود و صدقه جاریه ای که بعد از او جریان دارد و فرزند پاکی که بعد از او آنها را بخواند و با حج و صدقه دادن و نماز و روزه برای آنها. پس می گوید: شریک ساختم آنها را در حجم. می گوید: بله.
۱۶. آیه ۱۲۰ سوره توبه: خداوند ضایع نمی گرداند پاداش نیکوکاران را.
۱۷. بخشی از آیه ۴۶ سوره فصلت: هر که کارشایسته کند، به سود خود اوست.
۱۸. ملا محمد صائب از علمای اوایل عصر قاجار بوده و مولف تراجم الرجال در خصوص احمد بن علی بن محمد صائب آورده است که وی کتاب «مصباح المنیر»

فیومی را با نسخه های قدیمی و معتبر در سال ۱۲۶۷ تصیح و مقابله نموده است.
رک: تراجم الرجال، جلد اول، ص ۱۲۱.
۱۹. آیه ۱۸۱ سوره بقره: پس هر کس آن (وصیت) را بعد شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر کسانی است که آن را تغییر می دهند.
۲۰. بخشی از آیه ۷۹ سوره نساء: و گواه بودن خدا، بس است.
۲۱. بخشی از آیه سوره صف: فرستاده ای که بعد از من می آید، نام او احمد است.
۲۲. باتوجه به تاریخ انشاء و قفنامه (۱۲۷۷ هـ.ق)، تاریخ ۱۲۷۲ نمی تواند صحیح باشد.
۲۳. آیت الله آقا میرزا محمود ابن الرضا از اجله علمای خوانسار بوده و در علم، تقوا، زهد و حسن اخلاق در عصر خویش کم نظیر بوده است. در خوانسار در سال ۱۲۸۵ متولد و دروس مقدماتی را در زادگاه خویش فرا گرفته و سپس حدود ۶ سال در اصفهان از محضر آیات عظام: آخوند کاشی، جهانگیر خان قشقایی، آقا نجفی مسجد شاهی، آقا میرزا محمد هاشم چهارسوقی خوانساری بهره برد. و در نجف از محضر آقا سید محمد کاظم یزدی، آخوند خراسانی، شریعت اصفهانی و سید اسماعیل صدر بهره برد و به اخذ اجازاتی نایل آمد. سپس به خوانسار آمد و به نشر و ترویج احکام و اقامه جماعت و تهذیب اخلاق جامعه و تدریس فقه و اصول پرداخت و در ۱۳۵۶ هـ.ق در سن ۷۰ سالگی دار فانی را وداع گفته و در قبرستان موسوم به «پاقلعه» دفن شد.

خودش بر جای م گذارد، سه چیز است:
۱. فرزند نیکوکار که برای او آمرزش می طلبد؛ ۲. سنت نیکی که به آن اقتدا می کنند و ۳. صدقه جاریه ای که پس از او هم ادامه یابد.
۱۴. امام صادق علیه السلام فرمودند: پس از مرگ انسان جز از ناحیه سه خصلت پاداشی به او نمی رسد: صدقه ای که در حال حیاتش جاری ساخته و پس از مرگش هم جریان می یابد؛ سنت و روش هدایتی که بنیان گذاشته و پس از مرگ هم به آن عمل می شود و فرزند شایسته ای که برای او دعا می کند.
۱۵. چه چیزی بعد از مرگ به مرد می پیوندد؟ پس جواب داد که: سلام بر او باد سنتی که بعد از مرگ او به آن عمل شود. پس برای آن مثل اجر کسی است که به آن سنت عمل کرده است. بدون این که از اجر آنها کم شود و صدقه جاریه ای که بعد از او جریان دارد و فرزند پاکی که بعد از او آنها را بخواند و با حج و صدقه دادن و نماز و روزه برای آنها. پس می گوید: شریک ساختم آنها را در حجم. می گوید: بله.
۱۶. آیه ۱۲۰ سوره توبه: خداوند ضایع نمی گرداند پاداش نیکوکاران را.
۱۷. بخشی از آیه ۴۶ سوره فصلت: هر که کارشایسته کند، به سود خود اوست.
۱۸. ملا محمد صائب از علمای اوایل عصر قاجار بوده و مولف تراجم الرجال در خصوص احمد بن علی بن محمد صائب آورده است که وی کتاب «مصباح المنیر»

منابع:

۱. ضیاء الابصار، سید مهدی ابن الرضا، ج ۳، انتشارات انصاریان، ۱۳۸۲.
۲. گلپایگان در آینه تاریخ، فیروز اشراقی، انتشارات چهارباغ، ۱۳۸۳.
۳. تراجم الرجال، سید احمد الحسینی (اشکوری)، جلد اول، انتشارات دلیل ما، ۱۳۸۰.
۴. دورنمای خوانسار، فضل الله زهرایی، شرکت سهامی چاپ رنگین، ۱۳۴۱.
۵. فرهنگ جغرافیایی، آبادی‌های کشور، ج ۵۹ (گلپایگان)، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۶۹.
۶. نظام‌های آبیاری سنتی در ایران، جلد دوم، جواد صفی نژاد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۸.
۷. سیری در تاریخ و جغرافیای گلپایگان، حمید رضا میرمحمدی، دفتر کنگره علمای گلپایگان، قم، ۱۳۸۰.
۸. اختران فروزان خوانسار، حمید رضا میرمحمدی، انتشارات ارمغان قلم، ۱۳۷۸.
۹. جغرافیای خوانسار، ج ۱ و ۲، حمید رضا میرمحمدی، دبیرخانه کنگره علامه آقا حسین خوانساری، قم، ۱۳۷۸.
۲۴. رک: اختران فروزان خوانسار، ص ۱۳۳.
۲۵. آیه ۱ و ۲ سوره بقره: الف لام میم این است کتابی که در آن هیچ تردیدی نیست.
۲۵. آیه ۱ و ۲ سوره بقره: الف لام میم این است کتابی که در آن هیچ تردیدی نیست.
- آنچه مسلم است تا ۱۲۷۷ هـ.ق در قید حیات بوده است.
- خطی بسیاری از ایشان به ویژه قرآن خطی بسیار نفیس از او به یادگار مانده است.
- مشهور بود که در تهران ساکن بوده و آثار الحسینی خوانساری از خوشنویسان و کاتبان محمد صادق ابن حاج میرزا ابوالقاسم